

СОЦІАЛЬНІ ІНВЕСТИЦІЇ ПІДПРИЄМСТВ ЯК ІНСТРУМЕНТ СОЦІАЛЬНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ БІЗНЕСУ

Розглядаються проблеми формування системи соціальної відповідальності бізнесу в сучасних умовах господарювання. Вивчаються необхідність та можливості використання соціального інвестування як важливого інструменту соціальної відповідальності бізнесу, вигоди від нього для суспільства і для самого підприємства.

Рассматриваются проблемы формирования системы социальной ответственности бизнеса в современных условиях хозяйствования. Изучаются необходимость и возможности использования социального инвестирования как важного инструмента социальной ответственности бизнеса, выгоды от него для общества и для самого предприятия.

The problems of forming the systems of social responsibility of business are examined in the modern terms of manage. A necessity and possibilities of the use of the social investing is studied as an important instrument of social responsibility of business, benefit from him for society and for an enterprise.

Ключові слова: соціальна відповідальність бізнесу; соціальні інвестиції; етичне інвестування; корпоративна соціальна вигода.

Соціалізація бізнесу виступає об'єктивною закономірністю трансформаційного суспільства. Сучасний етап її розвитку характеризується зростанням уваги до соціального інвестування як цілеспрямованого вкладення ресурсів у розвиток соціальної сфери з метою отримання корисного суспільного ефекту в майбутньому. Соціальне інвестування спрямовується на посилення соціальної орієнтації всієї економічної системи, сприяє ефективності соціально-економічного розвитку, зокрема, стимулює економічне зростання, нагромадження людського капіталу, розвиток ринку праці, забезпечує підтримку високого рівня та якості життя населення, умови досягнення державних соціальних гарантій, підтримку соціальної стабільності та екологічної безпеки в суспільстві.

Соціальна відповідальність бізнесу безпосередньо пов'язана із сучасними тенденціями розвитку НТП і зростанням вимог до процесу та результатів виробництва, а також із системними перетвореннями відносин власності, з лібералізацією економічних відносин, процесами формування системи соціального захисту, з соціальними функціями органів державного управління. На соціальну роль бізнесу сьогодні покладаються великі надії. Як підкреслюють науковці, великі компанії стають новим центром влади, від якого суспільство очікує такого виконання соціальних функцій, яке можна було б порівняти з обсягом його ресурсів. [5, с.25-30] Соціальні інвестиції підприємств стають сьогодні вагомим інструментом цієї відповідальності.

Різні аспекти розвитку соціальної відповідальності бізнесу в Україні розглядаються у працях З.С.Варналія, Л.В.Будьонної, В.Є.Воротіна, В.М.Гейця, Г.В.Герасименко, О.В.Кужель, Е.М.Лібанової, Л.Лісогор, В.М.Марченка, С.В.Мельника, В.Л.Осецького, Ю.Н.Петрушенка, С.Пирожкова, В.Стешенко,

Т.А.Тресвятської та інших вчених. Якісне дослідження процесів впровадження соціальної відповідальності бізнесу в Україні у 2006 році здійснили Ю.К.Бегма, О.Ю.Вінніков та О.І.Редько. [1] У їхніх працях дається глибокий аналіз форм прояву та практик соціалізації бізнесу.

У сучасних дослідженнях соціальних інвестицій переважно аналізується їх структура. Представлені класифікації інвестицій в людський капітал: витрати на освіту, включаючи загальну і спеціальну, формальну і неформальну, підготовку на робочому місці; витрати на охорону здоров'я, що складаються з витрат на профілактику захворювань, медичне обслуговування, дієтичне харчування, поліпшення житлових умов; витрати на мобільність, завдяки яким працівники мігрують з місць з відносно низькою продуктивністю в місця з відносно високою продуктивністю, тощо. Однак до цього часу залишаються недостатньо розробленими теоретико-методологічні засади соціального інвестування, немає емпіричних досліджень та перспективних оцінок цих процесів, не ставиться питання про можливість та ефективність використання соціального інвестування як інструмента соціальної відповідальності бізнесу.

Відсутність загальноновизнаних наукових підходів до трактування соціальних вкладень компаній ускладнює визначення цього виду інвестицій, оскільки вони, як правило, ототожнюються з інвестиціями в розвиток людського капіталу, що пов'язані з основною діяльністю компанії. Ці підходи отримали широкий розвиток у теорії менеджменту в рамках аналізу способів ефективного управління персоналом та розвитку трудового потенціалу тощо. В економічній теорії їм не надається належного значення.

Мета даної статті – визначити суть та особливості соціального інвестування, показати необхідність та можливості його використання як важливого інструменту соціальної відповідальності бізнесу в сучасних умовах господарювання.

Соціальні інвестиції перш за все визначаються як складова соціальної діяльності підприємства. В Україні найбільш популярні чотири аспекти такої діяльності бізнесу:

- 1) відносини бізнесу з місцевими громадами;
- 2) трудові відносини з працівниками;
- 3) вплив на навколишнє середовище;
- 4) управління соціальними процесами у колективі як елемент корпоративного управління. [1]

У кожному аспекті існують свої практики соціальної відповідальності, найважливішими з яких вважаються відносини з акціонерами, практики, пов'язані із забезпеченням економічного зростання, з упровадженням інновацій, соціально етичним маркетингом, проведенням спеціальних акцій і заходів, присвячених соціальній відповідальності бізнесу. З погляду самих

підприємців, основними соціальними заходами виступають: впровадження соціальних програм поліпшення умов праці, навчання / розвиток персоналу, застосування у політиці компанії етичного ставлення до споживачів, участь у регіональних програмах соціального розвитку тощо.

Найпопулярнішим аспектом соціальної відповідальності виступає благодійна діяльність і участь у реалізації регіональних соціальних програм. Водночас, значна кількість аспектів залишається неусвідомленою українським бізнесом: соціальна відповідальність ще не стала частиною корпоративного управління і менеджменту компаній; не застосовуються аудит та рейтинги соціальної відповідальності; поза увагою українського бізнесу поки що залишається практика поліпшення освітніх можливостей працівників, захисту права громадян на здоров'я та безпеку, захисту та збереження культурних цінностей тощо.

Соціальне інвестування – це новий інструмент соціальної відповідальності бізнесу. Його призначення орієнтоване на перспективу й партнерство держави, сфери бізнесу та громадянського суспільства. «Соціальні інвестиції – це новий ступінь у взаєминах між суспільством, бізнесом і владою. Проте, дуже важливо, щоб вони були актуальними, затребуваними, відображали очікування і враховували пріоритети всіх учасників і, головне, підвищували рівень і якість життя населення». [3, с.14]

Будь-яка інвестиційна діяльність за своїм призначенням повинна бути розрахована на певний економічний (соціальний) ефект – капіталовіддачу. Соціальні інвестиції – це вкладення грошових та інших ресурсів в об'єкти соціальної сфери для отримання доходу або іншого соціального ефекту, націлених на підвищення рівня і якості життя населення за допомогою створення нових технологій і механізмів задоволення їх матеріальних, духовних або соціальних потреб. Отже, капіталовіддача від соціальних інвестицій – це також вигоди соціальних інвесторів. Їх треба усвідомлювати, на них треба розраховувати.

Практика соціального інвестування в Україні до сьогодні не набула значного поширення та популярності, хоч почала застосовуватися декількома компаніями ще з середини 1990-х років. Так, понад півтора десятиліття корпорація «Оболонь» активно займається інвестуванням в соціальні проекти. Цей напрямок діяльності багатогранний і включає: освітні проекти, допомогу соціально незахищеним прошаркам населення, сприяння відродженню духовності та історико-культурної спадщини, розвиток спорту. До її найбільш масштабних проектів відносяться: підтримка Міжнародного конкурсу з української мови імені Петра Яцика, який проводить Ліга українських меценатів; Школи мистецтв №5 м. Києва; видання експериментальних шкільних підручників з математики для 1, 2, 3, 4 класів; Програма підтримки

вітчизняного кіно; відбудова історичних та архітектурних пам'яток (центрального музею Т.Г.Шевченка, церкви Святого Миколи в Києві, храму Покрови Пресвятої Богородиці в Маріуполі, церкви Володимира Великого у м.Вишгород, Святотроїцького кафедрального собору в Луцьку, палацу Кирила Розумовського в Батурині тощо); сприяння розвитку дитячого футболу тощо. [6]

На сучасному етапі розвитку соціального інвестування вітчизняних підприємств їх вкладення значною мірою спрямовані на реалізацію внутрішніх програм, метою яких є розвиток власного людського капіталу, ресурсозбереження та задоволення потреб співробітників. Левову частку серед них посідають програми «базового» рівня соціального інвестування, які охоплюють сплату внесків за програмами загальнообов'язкового соціального та недержавного медичного страхування, видатки на забезпечення належних умов праці, підвищення кваліфікації та освітні програми для співробітників. Поряд з цим можна виділити соціальні інвестиції «розширеного» або корпоративного рівня, що охоплюють забезпечення працівників не лише адекватними умовами праці, а й належними умовами життя (профілактичне лікування та сприяння фізичному розвитку, будівництво житла, розвиток соціальної інфраструктури, забезпечення повноцінного відпочинку та дозвілля). Вищий рівень соціального інвестування передбачає реалізацію соціальних програм, що виходять за межі підприємства та спрямовані на розв'язання проблем місцевої громади, території, на якій розташовано підприємство, або проблем регіонального та державного значення. [2, с.131]

У сфері соціальних інвестицій в Україні помітні проблеми, пов'язані з інституціональною недосконалістю: держава формує недостатньо ефективні правові та соціальні інститути, а бізнес-структури вимушені нейтралізувати «помилки» держави, здійснюючи, в окремих випадках, суттєві соціальні інвестиції і тим самим підмінюючи державу у соціальній сфері. Зважаючи на слабкість вітчизняного бізнесу, який не встиг зайняти свою нішу серед зарубіжних країн, подібна лінія розвитку погіршує конкурентоспроможність країни на зовнішніх ринках. З іншого боку, інституціональна недосконалість виявляється ще і в тому, що бізнес, у свою чергу, не завжди чітко виконує встановлені законом соціальні та податкові зобов'язання. Серед фактичних стимулів розвитку соціальної відповідальності бізнесу в Україні перше місце посідає необхідність налагодження відносин із владою, від якої залежить значною мірою майбутнє бізнесу.

Соціальному інвестуванню властиві основні характеристики інвестування, за винятком критерію, що розмежовує ці поняття, – об'єкту інвестування. Аналогічно інвестуванню, основною метою соціального інвестування є отримання доходу, або іншого «корисного ефекту» для соціального

середовища. Під соціальним середовищем у широкому сенсі розуміється сукупність матеріальних, суспільних і духовно-етичних умов, в яких відбувається життєдіяльність населення.

Соціальні інвестиції визначаються інвестиційним кліматом у регіоні (наявність регіонального інвестиційного законодавства, інвестиційний потенціал, рівень інвестиційної ризику), параметрами здійснюваної і наміченої макроекономічної і мікроекономічної політики (довгострокові державні програми модернізації економіки, патентна політика, система сертифікації виробів, надання податкових пільг і субсидій, система держзамовлень і ін.), станом соціального розвитку суспільства (рівень життя населення, спосіб життя, здоров'я і тривалість життя) і бюджетними обмеженнями (наявність налагодженого механізму бюджетних пріоритетів).

Управління соціальними інвестиціями має складну суб'єктно-об'єктну організацію. Інвестиційний соціальний проект як об'єкт управління характеризується специфічними рисами:

- 1) витрати не співрозмірні з доходами за величиною та формами прояву;
- 2) період від початку вкладень до моменту отримання вигод відрізняється більшою тривалістю в порівнянні з вкладеннями у фізичні або фінансові активи;
- 3) соціальні інвестиційні проекти характеризуються високою чутливістю до часу (темпоральністю); у кожному соціальному інвестиційному проекті існує часовий інтервал, на якому вкладення забезпечують найвищу віддачу від проекту;
- 4) соціальні інвестиційні проекти мають властивість посилення ефектів. [4, с.72]

Останнім часом у світі отримало розповсюдження так зване «етичне інвестування». Воно передбачає, що вибір партнерів для співробітництва значною мірою обумовлений етичними мотивами. Наприклад, інвестор не пов'язує свою діяльність з компаніями, які характеризуються недобросовісною діловою практикою, завдають шкоди суспільству, пропонуючи неякісну або соціально шкідливу продукцію; негативно впливають на оточуюче середовище чи діють на небажаних територіях; займаються діяльністю, сумнівною з моральної точки зору, якщо, наприклад, співпрацюють з диктаторськими урядами, проводять досліди на тваринах, протидіють профспілкам, експлуатують недосконалість законодавства країн, що розвиваються. З іншого боку, вони можуть принципово вибирати в партнери компанії, які розв'язують суспільні проблеми та прямо чи опосередковано приносять користь суспільству, розробляють етичні стратегії бізнесу.

Держава має підтримувати соціальні ініціативи бізнесу матеріально та морально, особливо у тяжкі роки кризи. Від ефективності відносин держави та

бізнесу залежить ступінь відповідності корпоративних соціальних інвестицій як запитам самого бізнесу, так і інтересам розвитку країни.

Використовуючи міжнародний досвід, доцільно було б створювати спеціальні благодійні фонди, постійний капітал яких формувався б із неоподаткованих спонсорських внесків. Вивільнені від податків прибутки з цього капіталу могли б використовуватися для фінансування комплексних тривалих програм, які розраховані на системну підтримку розв'язання вузлових соціально-культурних проблем, включаючи проблему соціальної надмірної нерівності; із використанням системи оподаткування для заохочування етичних методів ведення бізнесу та встановлення мінімального розміру оплати праці або максимальну тривалість робочого часу.

Соціальне інвестування – важливий та необхідний інструмент соціальної відповідальності бізнесу. Його застосування можливе за низки умов не лише внутрішнього, а й зовнішнього характеру: юридичних, економічних, морально-психологічних.

Соціальна відповідальність бізнесу може означати значні конкурентні переваги даного підприємства в галузі. Соціальна спрямованість корпоративного управління допомагає поліпшити доступ до капіталів, підвищити доходи та забезпечити зростання продуктивності роботи компанії. Розширюючи обсяги соціальних інвестицій, компанії перетворюють корпоративну соціальну відповідальність на корпоративну соціальну вигоду. Репутація соціальної підприємливості спроможна допомогти навіть великим підприємствам у визначенні нових ринків, нових послуг на існуючих ринках, розширенні існуючих ринків і т.д.

Завдання науковців, з нашого погляду, полягає у визначенні пріоритетних напрямів соціального інвестування та розробці методології оцінки соціальних інвестицій.

Список використаних джерел:

1. Бегма Ю.К. Вінніков О.Ю., Редько О.І. Якісне дослідження методів впровадження соціальної відповідальності бізнесу в Україні. Київ /Ю.К. Бегма, О.Ю. Вінніков, О.І. Редько. – К.: 2006. – С.18-26.
2. Герасименко Г. В. Соціальні інвестиції підприємств: проблеми та перспективи розвитку в Україні /Г. В. Герасименко. – Вісник Хмельницького національного університету. – 2010. – №10. – С.131-136.
3. Информационная открытость социальной политики российских компаний / Под общ. ред. Литовченко С.Е. – М.: Ассоциация менеджеров, 2004.
4. Мельник С.В. Соціальна відповідальність бізнесу як складова соціальної політики України / С.В.Мельник // Економіка та держава. – 2007. – №5. – С.72-76.
5. Петрушенко Ю.Н. Формування інституту позитивної соціальної відповідальності / Ю.Н. Петрушенко, О.В. Дудкін. – Научные труды ДонНТУ. Серия: экономическая. – Выпуск 37-3.– С. 25- 30.
6. Соціальні інвестиції. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.obolon.ua/ukr/corporate-responsibility/social-investments/>. Назва з екрану.